

دانشگاه فرهنگیان
فصلنامه علمی
مطالعات کارورزی در تربیت معلم
سال دوم شماره ۲
تاریخ چاپ: بهار ۱۳۹۹

واکاوی نقش و جایگاه درس کارورزی در اسناد بالادستی دانشگاه فرهنگیان

علی صحبت لو^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۳/۲۸

چکیده

این پژوهش، به دنبال مطالعه اسناد مرتبط با دانشگاه فرهنگیان در حوزه کارورزی بوده است. برای تحقق این هدف، با استفاده از روش تحلیلی و انتقادی اسنادی نظیر؛ «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش»، «اساسنامه دانشگاه فرهنگیان»، «برنامه درسی تربیت معلم» و «سرفصل‌های مصوب کارورزی در دانشگاه فرهنگیان» مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج پژوهش حاکی است که در همه این اسناد درس کارورزی نقش محوری در برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان دارد. لزوم توجه به درس کارورزی و اهمیت آن در کسب شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی دانشجو-معلمان از نکات قابل در همه این اسناد است. نتیجه پژوهش نشان داد که در اسناد بالادستی برای هر یک از ارکان تأثیرگذار در کارورزی وظیفه و نقشی مشخص شده است. در این برنامه معلم راهنما (در عرصه عمل) به‌عنوان کسی که دارای تجربه آموزش موضوعی است با کمک استاد راهنمای آموزشی که اصولاً دارای تخصص در دانش تربیتی و همین‌طور استاد راهنمای رشته‌ای در عرصه نظر که اصولاً دارای تخصص در دانش رشته‌ای است به هدایت دانشجو معلم در کارورزی می‌پردازند. در مجموع می‌توان گفت درس کارورزی به‌عنوان شایستگی‌های معطوف به عمل تربیتی موضوعی با چالش‌هایی همچون؛ عدم اعتقاد و باور نسبت به جایگاه این درس در توانمند کردن و حرفه‌ای عمل کردن دانشجو معلمان از یک‌سو و عدم پیروی از مبنای فلسفی منسجم و مستحکم از سوی دیگر مواجه است. لذا از مسئولین

۱- استادیار فرهنگیان زنجان؛ ایران (نویسنده مسئول) ^۱ alisohbatlo@gmail.com

دانشگاه و دست‌اندرکاران انتظار می‌رود مطابق با اسناد بالادستی و منطبق با اهداف و بر اساس راهکارهای ارائه‌شده نسبت به درس کارورزی اهتمام بورزند.

واژگان کلیدی: اسناد بالادستی، دانشگاه فرهنگیان، کارورزی

۱- مقدمه

یکی از مؤلفه‌های بسیار اساسی تربیت‌معلم کارورزی^۱ است. کارورزی تاج فرایند تربیت‌معلم است. نقش بسیار اساسی در شکل‌گیری و تکوین هویت معلمی دارد. مقوله کارورزی از اهمیت و وجاهت علمی بسیار بالایی برخوردار است. بحث، موضوع و مقوله کارورزی مستحق واکاوی تئوریک است (مهرمحمدی، ۱۳۹۸).

کارورزی گرانیگاه حرفه مقدس معلمی و لنگر عمل و درنگ در تجربه کاری است. کارورزی کارگاه خودباوری برای معلم آینده و عبور از مرحله نظر به عمل است. کارورزی فرصتی برای امکان‌سنجی، حصول اطمینان از پرسش، یادگیری خود نظارتی، عمق‌بخشی به آموخته‌ها و دوره خود اکتشافی است (خنیفیر، ۱۳۹۷: ۱).

کارورزی، نقطه عطف و قلب تپنده برنامه تربیت‌معلم است که بدون آن هنر معلمی شکل نمی‌گیرد. معلمی هنر، و هنر برتر از آن، تربیت‌معلم است و این هنر در کارورزی شکل‌گرفته و تکمیل می‌شود. بدون آن فن تدریس و برقراری ارتباط و تعامل انجام نمی‌گیرد (روشندل، ۱۳۹۷: ۲).

کارورزی در نگاه برنامه‌ریزان تربیت‌معلم ایران، یک درس در کنار دروس دیگر نیست؛ بلکه کارورزی پیونددهنده آموزش‌های متنوع و متعدد و منفکی است که در دروس مختلف به دانشجو معلمان عرضه می‌شود. بنابراین، قلب برنامه درسی جدید، محور و مدار و ستون فقرات برنامه‌های درسی تربیت‌معلم، برنامه درسی کارورزی است. به همین علت، برنامه کارورزی به‌مثابه «تاروپود» قالی، عمل می‌کند و «شاه‌کلید» برنامه تربیت‌معلم ایران است (احمدی، موسی پور، ۱۳۹۴).

^۱ -practicum

مهرمحمدی(۱۳۹۸) معتقد است «اگر به کشورهای دیگر بروید و به متون تخصصی مربوطه نگاه کنید ببینید درباره کارورزی تربیت معلم چقدر مدل سازی و نظریه پردازی شده، چقدر موافق و مخالف باهم حرف زدند و چه جوش و خروشی برپاست؟ در واقع گفت و گو زنده، جدی و پویایی در مورد کارورزی است. دریغ از اینکه ما اصلاً بفهمیم که کارورزی یک موضوع تخصصی است»

ایشان در مورد کارورزی معتقد است «اول دانشجویان را به مدرسه بفرستیم تا با مسائل واقعی کلاس درس و معلمی درگیر شوند و سپس این مسائل را مبنای بحث و گفتگو در تربیت معلم قرار دهیم و در فرایندهای تربیت معلم، دانش نظری را به خورد این مسائل دهیم؟ این یعنی دگرگون کردن ساختار برنامه درسی تربیت معلم، یعنی واژگون، اسمش برنامه درسی وارونه می شود. برنامه درسی وارونه همین است که ما ساختار کنونی را وارونه کنیم» (مدل تقدم بخشیدن به تجربیات کلینیکی و میدانی معلمان)

بنابراین، برنامه کارورزی در دانشگاه فرهنگیان باهدف آماده کردن معلمان برای عمل ورزی در عرصه عمل تدارک دیده شده است.

علت اصلی این امر این است که درس کارورزی «درس تمرین مهارت های عملی و اجرایی» است و قادر است شخصیت حرفه ای معلمان را شکل دهد، به پروازند و مهارت های آنها را تا مرزهای حرفه مندی رهنمون شود. این درس می تواند توانمندی های فردی معلمان را بارور سازد، قوام دهد، دوام بخشد و تا آنجا پیش رود که بتوانند در سخت ترین شرایط کاری، ثمربخش ترین شیوه ها و راهکارهای ممکن را بچویند و به کارگیرند(رؤوف، ۱۳۸۹: ۴۵).

براین اساس، کارورزی مهم ترین پروژه دانشگاه فرهنگیان است. این درس پیونددهنده عرصه نظر و عمل حرفه ای معلمان است. درس کارورزی یکی از شاخص های عمده تربیت معلم نو و احیاشده است. این شاخص هم در تربیت پیش از خدمت و هم در تربیت حین خدمت معلمان، نقش اساسی خود را ایفا می کند.

این پژوهش، به دنبال مطالعه اسناد مرتبط با دانشگاه فرهنگیان در حوزه کارورزی می باشد. چنین مطالعه ای می تواند تضادها و اختلاف های موجود بین اسناد و مدارک رسمی کشور در ارتباط با بحث کارورزی را نشان دهد. این که درس کارورزی در اسناد بالادستی نظام

آموزش‌عالی-دانشگاه فرهنگیان- یک کشور چه جایگاهی داشته است؟ و نگاه مسئولین و دست‌اندرکاران دانشگاه فرهنگیان به موضوع کارورزی چگونه است؟ و چقدر بحث کارورزی به‌طور جدی در اسناد بالادستی دانشگاه مورد توجه جدی قرار گرفته است؟ همچنین با توجه به تغییرات ساختاری صورت گرفته در طی این چند سال اخیر در دانشگاه فرهنگیان درس کارورزی با چه تغییراتی مواجه شده است؟

بر این اساس، پرسش‌های اساسی پژوهش این است که اولاً، در اسناد مرتبط با دانشگاه فرهنگیان موضوع کارورزی با چه ویژگی‌ها و مختصاتی معرفی شده است؟ و ثانیاً بر این اسناد نگاشته در حوزه کارورزی چه نقدهای وارد است؟ و نهایتاً چالش‌های مورد در این زمینه چه می‌باشد؟

۲- روش‌شناسی پژوهش

برای پاسخ‌گویی به سؤال‌های پژوهش، از روش‌های تحلیلی و بررسی انتقادی استفاده شده است. بر این اساس، پژوهشگر، منابع و مراجع مربوط به بحث و اسناد مربوطه (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، و برنامه درسی ملی تربیت‌معلم جمهوری اسلامی ایران) را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و سپس، برخی از موضوعات و مصادیق مربوط به کارورزی، اهمیت و ضرورت و جایگاه آن، اهداف و برنامه‌های مربوطه به کارورزی را بادید انتقادی مورد بررسی قرار داده و براین اساس، به نتیجه‌گیری از آن‌ها در مورد پرسش‌های پژوهش پرداخته است.

۳- یافته‌ها

در اسناد بالادستی مرتبط با دانشگاه فرهنگیان موضوع کارورزی مورد توجه جدی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش نشان داد که در «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش»، «اساسنامه دانشگاه فرهنگیان»، «برنامه درسی تربیت‌معلم (برنامه درسی ملی تربیت‌معلم جمهوری اسلامی ایران)» و «سرفصل‌های مصوب کارورزی در دانشگاه فرهنگیان» به بحث کارورزی اهتمام ویژه شده است و در همه این اسناد درس کارورزی نقش محوری در برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان دارد. در ادامه بحث، به جایگاه کارورزی در اسناد مذکور اشاره مختصر می‌شود؛

۳-۱- جایگاه کارورزی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

در اسناد بالادستی آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، معلم به عنوان «تسهیل کننده جریان تکوین و تعالی پیوسته هویت یکپارچه متر بیان» در نقش «زمینه ساز و راهنما» مطرح است. تغییر نقش معلم از انتقال دهنده اطلاعات که از ابتدای تأسیس تربیت معلم در ایران دنبال شده و مخصوصاً از دهه شصت به بعد به طور گسترده تر حاکمیت یافته است - به هدایت کننده جریان تربیت در راستای «تکوین و تعالی پیوسته هویت متر بیان برای دستیابی به مراتبی از حیات طیبه» (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰) از سویی مستلزم تغییر در ساختارها و رویکرد تربیت معلم و از سوی دیگر تأثیرگذاری بر باورها و مفروضات داوطلبان حرفه معلمی است (صفر نواده و دیگران، ۱۳۹۸، ۱۵۱).

در فصل پنجم بخش هدف های عملیاتی و راهکارها سند تحول بنیادین آموزش و پرورش به ضرورت توجه به درس کارورزی و بازنگری و باز تنظیم اصول حاکم طراحی برنامه درسی کارورزی تأکید شده است. در هدف

هدف عملیاتی ۱۱:

« باز مهندسی سیاست ها باز تنظیم اصول حاکم بر برنامه درسی تربیت معلم با تأکید بر کارورزی و انطباق سطح شایستگی های حرفه ای معلمان در سطح ملی و جهانی با مقتضیات الگوهای برنامه درسی در نظام تعلیم و تربیت و طراحی سیاست های مناسب برای ارتقاء شیوه های جذب، تربیت و نگهداشت معلمان در آموزش و پرورش (هدف عملیاتی ۱۱، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰: ۲۶).

راهکارها:

راهکار ۱۱ / ۱ - استقرار نظام ملی تربیت معلم و راه اندازی دانشگاه ویژه فرهنگیان با رویکرد آموزش تخصصی و حرفه های تربیت محور توسط وزارت آموزش و پرورش با همکاری دستگاه های ذی ربط

راهکار ۱۱ / ۲ - طراحی و ارتقای نظام تربیت حرفه ای معلمان در آموزش و پرورش با تأکید بر حفظ تعامل مستمر دانشجو معلمان با مدارس و نهادهای علمی و پژوهشی در طی این دوره و فراهم آوردن امکان کسب تجربیات واقعی از کلاس درس و محیط های آموزشی

راهکار ۱۱ / ۳ - ایجاد سازوکارهای لازم برای جذب و نگهداشت استعداد‌های برتر و برخوردار از صلاحیت‌های دینی، اخلاقی، انقلابی و شخصیتی به رشته‌های تربیت‌معلم با تأکید بر تقویت انگیزه‌های معنوی و مادی معلمان از قبیل برقراری حقوق و دستمزد در دوران تحصیل، ارتقای سطح آموزشی و تجهیزاتی مراکز ذی‌ربط، ایجاد نظام بازآموزی مستمر علمی و تسهیل در ادامه تحصیل با توجه به رتبه‌بندی معلمان

راهکار ۱۱ / ۴ - ایجاد نظام ارزیابی صلاحیت معلمان شامل شایستگی های، اخلاقی، اعتقادی، انقلابی، حرف‌های و تخصصی و ارزشیابی متناسب با مبانی و اهداف سند تحول راهبردی

راهکار ۱۱ / ۵ - ایجاد انعطاف در برنامه‌های درسی تربیت‌معلم متناسب با تحولات علمی و نیازهای نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی با تأکید بر رویکرد تلفیقی و به‌روزرسانی توانمندی‌های تربیتی و تخصصی معلمان

راهکار ۱۱ / ۶ - استقرار سازوکارهای ارتقای توانمندی‌های معلمان برای مشارکت مؤثر آنان در برنامه‌ریزی درسی در سطح مدرسه، به‌ویژه سازوکارهایی که به تقویت هویت حرفه‌ای آنان می‌انجامد

راهکار ۱۱ / ۷ - توسعه‌ی زمینه پژوهشگری و افزایش توانمندی‌های حرفه‌ای به شکل فردی و گروهی میان معلمان و تبادل تجارب و دستاوردها در سطح محلی و ملی و ایجاد فرصت‌های بازآموزی مستمر علمی و تحقیقاتی و مطالعاتی و برگزاری جشنواره‌های الگوی تدریس برتر و اختصاص اعتبارات خاص برای فعالیت‌های پژوهشی معلمان

راهکار ۱۱ / ۸ - برنامه‌ریزی برای کارآموزی و کارورزی دانشجو معلمان در کنار تربیت‌معلم و بررسی نظریات جدید تعلیم و تربیت

راهکار ۱۱ / ۹ - رصد کردن تحولات نظام آموزش و پرورش و تربیت‌معلم و تحولات علمی در حوزه علوم تربیتی در سطح منطقه، جهان اسلام و بین‌الملل و بومی‌سازی تجربیات و یافته‌های مفید آن‌ها و بهره‌مندی آگاهانه از آن‌ها در چارچوب نظام معیار اسلامی

راهکار ۱۱ / ۱۰ - جلب مشارکت دانشگاه‌های برتر و حوزه‌های علمیه در امر تربیت تخصصی - حرفه‌ای و دینی معلمان، کارشناسان و مدیران با همکاری دانشگاه فرهنگیان

راهکار ۱۱ / ۱۱ - مشارکت فعال در تعاملات بین‌المللی، با اولویت جهان اسلام و انعکاس نظریات و تجربیات موفق داخلی در محافل و مراکز علمی جهانی

راهکار ۱۲ / ۱۱ - بهینه‌سازی سیاست‌ها و برنامه‌های نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی برای افزایش کار آیی و اثربخشی مدارس خارج از کشور با تأکید بر بازنگری جداول آموزشی و محتوای کتب درسی، به‌کارگیری نیروهای متعهد، توانمند و مجرب و متناسب‌سازی فضای فیزیکی این مدارس.

بررسی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش نشان‌دهنده آن است که توجه به کارورزی و تمرین مهارت معلمی مورد توجه بوده است و در این زمینه اهداف عملیاتی و راهکارهای دوازده‌گانه ارائه شده در این راستا می‌باشند.

۳-۲- جایگاه کارورزی در اساسنامه دانشگاه فرهنگیان

متن اساسنامه «دانشگاه فرهنگیان» که به پیشنهاد مورخ ۹۰/۶/۲۸ وزیر آموزش و پرورش در جلسه ۷۰۴ مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب سیده است؛ نقش محوری برای درس کارورزی در دانشگاه فرهنگیان قائل شده است. و متن این اساسنامه « در تاریخ اول اسفندماه ۱۳۹۰ با امضای رئیس‌جمهور ابلاغ شد.

در ماده یک اساسنامه دانشگاه فرهنگیان بیان شده است که؛ دانشگاه فرهنگیان، دانشگاهی است: برای تأمین، تربیت و توانمندسازی منابع انسانی وزارت آموزش و پرورش، پیشرو در آموزش، پژوهش، تولید و ترویج علم نافع مورد نیاز آموزش و پرورش، سرآمد در آموزش و شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی تربیت محور، توانمند در بهره‌گیری از فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی در انجام مأموریت‌ها، مبتنی بر معیارهای نظام اسلامی، توانمند در زمینه سازی برای شکوفایی فطرت، استعدادها و شکل‌گیری هویت یکپارچه اسلامی - ایرانی انقلابی دانشجو معلمان، برخوردار از هیئت‌علمی و مدیران مؤمن، آراسته به فضائل اخلاق اسلامی، عامل به عمل صالح، تعالی جو و تحول‌آفرین، باورمند به جامعه عدل جهانی (جامعه مهدوی)، وابسته به وزارت آموزش و پرورش که با اهداف ذیل تأسیس و طبق مفاد این اساسنامه، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، ضوابط و مقررات وزارتین آموزش و پرورش و علوم، تحقیقات و فناوری و قوانین و مقررات مربوط اداره می‌شود (ماده یک- اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۱، ۶).

همچنین در ذیل ماده ۲۸-تبصره ۳- چنین آمده است که؛ دانشجویان دوره کارشناسی « دانشگاه » موظفاند طبق برنامه آموزشی مصوب، حداقل ۸ واحد درسی به‌عنوان کارآموزی به تدریس بپردازند و «وزارت» موظف است زمینه اجرای آن را فراهم کند (اساسنامه دانشگاه فرهنگیان، ۱۳۹۱: ۱۸). پس بنابراین در اساسنامه دانشگاه فرهنگیان که یکی از اسناد بالادستی این دانشگاه است دورنمای درس کارورزی و چرایی و چگونگی آن به‌خوبی روش شده است.

۳-۳- جایگاه کارورزی در طراحی کلان (معماری) برنامه درسی تربیت معلم (برنامه درسی ملی تربیت معلم جمهوری اسلامی ایران)

در برنامه درسی ملی تربیت معلم جمهوری اسلامی ایران دورنمای درس کارورزی، رویکردهای آن و شایستگی‌ها و نقش دانشجو معلمان مشخص شده است.

پنج رویکرد مهم تدوین و بازنگری برنامه درسی تربیت معلم، حاکم است. این رویکردها عبارتند از:

- **شایستگی محوری:** این رویکرد بر تدوین آرمان‌ها و اهداف برنامه درسی حاکم و در کل برنامه جاری است.
- **تربیت محوری:** این رویکرد بر اهداف و فضای حاکم بر اجرای برنامه درسی حاکم است.
- **تلفیقی بودن:** این رویکرد بر تعریف و تعیین عناوین برنامه‌ها و سرفصل دروس حاکم است
- **انعطاف‌پذیری:** این رویکرد بر ارتباط بین انواع دروس حاکم است.
- **عمل‌گرایی:** این رویکرد بر تعیین نوع و اجرای برنامه درسی حاکم است (موسی‌پور، ۱۳۹۵: ۱۴).

بررسی رویکردهای حاکم در برنامه درسی تربیت معلم نشان دهنده آن است که در برنامه‌ریزی تربیت معلم همه این رویکردها مورد توجه است و همه رویکردهای مورد نظر؛ شایستگی محوری، تربیت محوری، تلفیقی بودن، انعطاف‌پذیری و عمل‌گرایی نقش بسزایی در تحقق اهداف کارورزی دارند.

شایستگی و نقش در برنامه درسی تربیت معلم

در بخش دیگر از برنامه درسی ملی تربیت معلم جمهوری اسلامی ایران به شایستگی و نقش در برنامه درسی تربیت معلم اشاره شده است.

«شایستگی^۱» به مجموعه‌ای ترکیبی از صفات، توانمندی‌ها و مهارت‌های ناظر به همه جنبه‌های هویت اطلاق می‌شود که متر بیان برای درک موقعیت خود و دیگران و عمل (فردی تجمعی) برای مستمر آن (بر اساس نظام معیار اسلامی) در جهت دستیابی به مراتب حیات طیبه، باید کسب کنند (همان: ۱۵).

ویژگی‌های شایستگی به شرح زیر بیان شده است:

- ناظر به توصیف عمل یادگیری در صورت‌های متفاوت آن است؛
- تلفیق حیطه‌ها و سطوح یادگیری (حوزه‌ها) را با خود دارد؛
- از وحدت و یکپارچگی در سطوح مختلف یادگیری برخوردار است؛
- انعطاف‌پذیر و پویاست؛
- پذیرا نسبت به ویژگی‌ها و مشخصه‌های فردی است.

براین اساس، شایستگی معلمی کردن (معلم حرفه‌ای) به‌عنوان یک پدیده واحد و «شایستگی محوری^۲» متشکل از دو نوع شایستگی تصور می‌شود:

الف - شایستگی‌های کلیدی^۳ عبارتند از:

- شایستگی‌های معطوف به دانش موضوعی^۴ (شایستگی تخصصی رشته یعنی آگاه از دانش رشته‌ای و توانا در تحقیق در آن رشته)
- شایستگی‌های معطوف به دانش تربیتی^۱ (آشنا با دانش تربیتی، تسلط بر خویش، قادر به تحلیل موقعیت تربیتی، توانا برای برنامه‌ریزی و اجرای برنامه درسی)

^۱ -competency

^۲ -Core competency

^۳ -Key competency

^۴ -Content Knowledge(CK)

- شایستگی‌های معطوف به عمل تربیتی موضوعی^۲ (قادر به آموزش در رشته)
- شایستگی‌های معطوف به دانش عمومی^۳ (سواد دینی،سواد زبانی،سواد سلامت و حفظ محیط‌زیست)
- ب- شایستگی‌های اساسی^۴: شایستگی‌های کلیدی دربردارنده شایستگی‌های اساسی و آن‌ها نیز دربردارنده، اهداف، پیامدهای یادگیری هستند. ابعاد شایستگی‌های اساسی به ترتیب موارد زیر را دربر می‌گیرد؛
ابعاد اساسی شایستگی علمی (CK) شامل مواردی ازجمله؛ تسلط بر دانش موضوعی و قادر به کارگیری دانش روشی است
ابعاد اساسی شایستگی (PK) شامل فهم ماهیت و روش‌های تربیت بر اساس دیدگاه اسلام و توانایی تحلیل موقعیت تربیتی و قابلیت تشخیص ماهیت فرصت‌های تربیتی و آثار آن می‌باشد.
ابعاد اساسی شایستگی عمل تربیتی موضوعی (PCK) شامل آشنایی با دانش‌های ترکیبی رشته، تسلط بر برنامه‌ریزی درسی رشته، قادر به آموزش رشته و قابلیت خلق موقعیت‌های تربیتی اثربخش در رشته می‌باشد.
ابعاد اساسی شایستگی عمومی (GK) شامل آگاهی از دانش دینی، تسلط بر دانش زبان ملی، توانایی تحلیل پدیده‌های فرهنگی-سیاسی، علاقه‌مندی به حفظ سلامت و محیط‌زیست و قادر به استفاده از زبان بین‌المللی می‌باشد.

۳-۴- سرفصل مصوب کارورزی در دانشگاه فرهنگیان

آموزش اثربخش نیازمند آن است که دانشجو معلمان در طول دوره آموزشی در معرض تجربیات متنوع و غنی قرار گرفته و قادر به مطالعه، تصمیم‌گیری و ارزیابی نتایج تصمیمات در موقعیت‌های پیچیده آموزشی و تربیتی مبتنی بر یافته‌های علمی و پژوهشی باشند. برنامه

^۱ -content knowledge(CK)

^۲ -Pedagogical content knowledge(PCK)

^۳ -General Knowledge (G k)

^۴ -Basic competency

کارورزی فرصت برقرار ساختن پیوند میان آموخته‌های نظری با محیط‌های واقعی آموزشی تربیتی و عمق بخشیدن به تجربه‌های پیشین در جهت توسعه -شایستگی‌های حرفه‌ای و دستیابی به ظرفیت غایی کنش عملی در کلاس درس را فراهم می‌کند. این برنامه در دانشگاه فرهنگیان، با تأکید بر مشاهده تأملی، روایت نگاری و واکاوی تجربیات به عنوان عناصر سازنده/شکل‌دهنده عمل فکورانه؛ و نیز ابزارهای سه‌گانه کنش پژوهی فردی، درس پژوهی و خودکاوی روایتی به‌عنوان روش‌های مورد تأکید در برنامه تربیت‌معلم فکور این هدف را تعقیب می‌نماید.

مطالعه مسئله‌های آموزشی/تربیتی در سطح کلاس درس و مدرسه زمینه‌ساز عمل مستقل حرفه‌ای معتبر و کسب تجربیات دست‌اول است. فرصت‌های یادگیری فراهم‌شده از سوی استادان و بازخوردهای ارائه‌شده از سوی آنان باید امکان تلفیق نظر و عمل تربیتی را در موقعیت‌های واقعی، برای یافتن راه‌حل‌های قابل دفاع و پاسخ به مسئله‌های آموزشی/تربیتی تدارک ببیند. بهره‌گیری از مبانی نظری /تکنیک‌ها و فنون در برنامه کارورزی به‌منظور دستیابی دانشجو معلم به یک نگاه همه‌جانبه و غنا بخشیدن به تصمیمات اتخاذشده در ابعاد برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی برای حمایت از یادگیری دانش‌آموزان ضروری است. در طول برنامه کارورزی دانشجو معلم فرصت کسب تجربه برای درک عمل اثربخش، تأمل بر روی آن به‌منظور پذیرش مسئولیت حرفه‌ای را کسب می‌نماید.

برنامه کارورزی در دانشگاه فرهنگیان، با تأکید بر مشاهده تأملی، روایت نگاری و واکاوی تجربیات به‌عنوان عناصر سازنده/ شکل‌دهنده عمل فکورانه؛ و با سه روش پژوهش روایتی اقدام (کنش)پژوهی، درس پژوهی و به‌عنوان روش‌های مورد تأکید در برنامه تربیت‌معلم فکور این هدف را تعقیب می‌نماید.

در سرفصل دروس کارورزی دوره‌های کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان اهداف، نحوه اجرای کارورزی یک و دو چنین بیان شده است؛

برنامه کارورزی یک و دو در سال سوم تحصیل ارائه می‌گردد و در طول یک سال دانشجو معلم باید حداقل به میزان ۲۵۶ ساعت در مدرسه حضور داشته باشد. حضور دانشجو معلم در موقعیت آموزشی /تربیتی باید به تأیید معلم راهنما و مدیر مدرسه برسد و نوع فعالیت طبق برنامه

تنظیم شده زیر نظر استاد راهنما در هر روز / جلسه آموزشی در سوابق او ثبت و ضبط گردد . اجرای برنامه کارورزی یک و دو در توالی یکدیگر خواهد بود و ثابت بودن استاد در طول اجرای برنامه کارورزی یک و دو، کمک می کند تا هدایت یادگیری حرفه‌ای و دستیابی دانشجو معلم به اهداف پیش‌بینی شده در سطح بالاتری تحقق یابد . ارزیابی از عملکرد دانشجو معلم باید بر اساس زمان حضور و مستندات ارائه شده (در گزارش عملکرد) انجام شود (سرفصل دروس کارورزی، ۱۳۹۶).

همچنین در سرفصل برنامه کارورزی سه و چهار دانشگاه فرهنگیان اهداف، نحوه اجرای و برنامه آن گونه بیان شده است؛

برنامه کارورزی ۳ و ۴ در سال چهارم تحصیل ارائه می شود . به دلیل ماهیت تلفیق دانش محتوایی و دانش تربیتی در اجرا، برنامه توسط استادان دارای تخصص میان‌رشته‌ای آموزش و در صورت نبود چنین استادانی به صورت چند رشته‌ای با مشارکت دو استاد (علوم تربیتی متخصص موضوعی) ارائه می گردد، تا دانشجو معلم در عرصه عمل حرفه‌ای فرصت برنامه‌ریزی، اجرا و ارزیابی عملکرد حرفه‌ای خود بر اساس استانداردهای برنامه درسی و تأثیر آن بر یادگیری دانشجو معلم را در اختیار داشته باشد . زمان حضور دانشجو معلم در طول سال ۲۵۶ ساعت است که توسط مدرسه گزارش می شود و برنامه کار دانشجو معلم در سطح کلاس درس و مدرسه باید به تأیید استاد راهنما، معلم راهنما و مدیر مدرسه برسد . ارائه مستندات مرتبط با عملکرد دانشجو معلم جهت دفاع از شایستگی‌های حرفه‌ای در پایان دوره تحت نظارت گروه تربیت حرفه‌ای ضروری است (سرفصل دروس کارورزی، ۱۳۹۶، : ۲۴-۱۴) . بنابراین، در سرفصل مصوب کارورزی در دانشگاه فرهنگیان پیش‌بینی شده است میزان ساعت اختصاص یافته برنامه درسی رسمی/مستقیم/ الزامی به درس کارورزی ۸ واحد* ۱۶=۵۱۲ ساعت است.

۴- بحث و نتیجه‌گیری

مجموعه‌ای از اسناد نگاشته شده در دانشگاه فرهنگیان در مورد کارورزی تصویر روشن و امیدبخشی در دانش‌افزایی، مهارت‌آموزی و ایجاد نگرش در دانشجو معلم ایجاد می کند . کارورزی پیوند میان دانش و مهارت، در دانشگاه فرهنگیان است.

نتیجه پژوهش نشان داد که در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در هریک از راهکارهای دوازده‌گانه هدف عملیاتی بند ۱۱ بر لزوم بازنگری در برنامه‌های دانشگاه فرهنگیان به‌ویژه درس کارورزی تأکید شده است. لزوم توجه به درس کارورزی و اهمیت آن در کسب شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی دانشجو-معلم از نکات قابل توجه در این سند است. از مسئولین دانشگاه انتظار می‌رود مطابق باهدف کلان گفته‌شده و بر اساس راهکارهای ارائه‌شده نسبت به درس کارورزی اهتمام بورزند.

همچنین بررسی اساسنامه دانشگاه فرهنگیان نشان‌دهنده آن است که درس کارورزی با توجه به رسالت این دانشگاه از اهمیت و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. برای تربیت دانشجو-معلم سرآمد و فکور کسب شایستگی‌های حرفه‌ای و تخصصی و توانمندسازی دانشجویان گذراندن درس کارورزی امر ضروری است.

با توجه به سرفصل دروس کارورزی (یک، دو، سه و چهار) دوره‌های کارشناسی پیوسته دانشگاه فرهنگیان می‌توان چنین گفت کارورزی یک هدفش مهارت‌یابی در تحلیل موقعیت آموزشی با استفاده از روش مشاهده تأملی است و محصول نهایی کار و ارائه گزارش پژوهش روایی است. در کارورزی دو، هدفش مهارت‌یابی در شناسایی و ارائه راه‌حل برای مسائل خاص و اجرای محدود با استفاده از روش اقدام پژوهی (طراحی، اجرا و ارزشیابی خرده فعالیت) بوده تا نهایتاً کارورز به ارائه گزارش پژوهش روایی بپردازد. کارورزی سه هدفش مهارت‌یابی در ارائه تدریس مبتنی بر ساختن گرایی با استفاده از کنش پژوهی بوده است تا دانشجو-معلم به ارائه گزارش پژوهش روایی بپردازد. و درنهایت در کارورزی چهار هدفش مهارت‌یابی در طراحی واحد یادگیری و تدریس مشارکتی با استفاده از درس پژوهشی بوده تا کارورز به ارائه گزارش پژوهش روایی بپردازد.

نتیجه دیگر پژوهش نشان داد که در طراحی کلان برنامه درسی تربیت معلم برای هریک از ارکان تأثیرگذار در کارورزی (استاد راهنما، معلم راهنما، استاد راهنمای رشته‌ای و دانشجو معلم) وظیفه و نقشی مشخص شده است. در این برنامه معلم راهنما (در عرصه عمل) به‌عنوان کسی که دارای تجربه آموزش موضوعی است با کمک استاد راهنمای آموزشی که اصولاً دارای تخصص در دانش تربیتی و همین‌طور استاد راهنمای رشته‌ای (در عرصه نظر) که اصولاً دارای تخصص در دانش رشته‌ای است به هدایت دانشجو معلم در کارورزی می‌پردازند.

براین اساس، درس کارورزی به عنوان شایستگی های معطوف به عمل تربیتی موضوعی (قادر به آموزش در رشته) به ارزش ۸ واحد و ۵۱۲ ساعت و از مجموع زمان آموزشی در شرایط حداکثر ۱۴/۸ درصد در ساختار کلان زمان برنامه درسی تربیت معلم به خود اختصاص داده است.

در مجموع می توان گفت درس کارورزی به عنوان شایستگی های معطوف به عمل تربیتی موضوعی با چالش هایی همچون؛ عدم اعتقاد و باور نسبت به جایگاه این درس در توانمند کردن و حرفه ای عمل کردن دانشجو معلمان از یک سو و عدم پیروی از مبنای فلسفی منسجم و مستحکم از سوی دیگر مواجه است. لذا از مسئولین دانشگاه و دست اندرکاران انتظار می رود مطابق با اسناد بالادستی و منطبق با اهداف و بر اساس راهکارهای ارائه شده نسبت به درس کارورزی اهتمام بورزند.

فهرست منابع

احمدی، آمنه و دیگران. (۱۳۹۴) راهنمای عملی برنامه کارورزی دانشگاه فرهنگیان با رویکرد تربیت معلم فکور. تهران، دانشگاه فرهنگیان.

حنیفر، حسین. (۱۳۹۷). بهترین بستر برای پیوند میان مهارت و دانش معلمی...، نشست کارورزی دانشگاه فرهنگیان، ویژه‌نامه تخصصی کارورزی شماره اول، معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی، صص ۸-۱.

رؤوف، علی. (۱۳۸۹). فلسفه حرفه‌آموزی به معلمان؛ مجله مدارس کارآمد (پژوهشی، آموزشی و اطلاع‌رسانی)، شماره ۹، صص ۴۴-۵۰.

روشندل، طاهر. (۱۳۹۷). کارورزی نقطه عطف برنامه تربیت معلم...، نشست کارورزی دانشگاه فرهنگیان، ویژه‌نامه تخصصی کارورزی شماره اول، معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی، صص ۸-۱.

شورای عالی انقلاب فرهنگی. (۱۳۹۰) سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. وزارت آموزش و پرورش.

صفر نواده، مریم و دیگران (۱۳۹۸). تجربه زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه جدید کارورزی تربیت معلم ایران، دو فصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، سال ۱۰، شماره ۱۹، صص ۱۶۹-۱۴۹.

معاونت آموزشی و پژوهشی. (۱۳۹۱). اساسنامه دانشگاه فرهنگیان. معاونت آموزشی و تحصیلات تکمیلی دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۶) سرفصل دروس کارورزی دوره‌های کارشناسی پیوسته سرفصل دروس کارورزی / بازنگری شده در تاریخ ۱۳۹۶/۶/۱۵.

موسی پور، نعمت‌الله و احمدی، آمنه (۱۳۹۵). طراحی کلان (معماری) برنامه درسی تربیت معلم (برنامه درسی ملی تربیت معلم جمهوری اسلامی ایران)، انتشارات دانشگاه فرهنگیان.

مهرمحمدی، محمود. (۱۳۹۸). بازخوانی عملکرد ۴۰ ساله جمهوری اسلامی ایران در آموزش و پرورش؛ گفت‌وگوی اول؛ تربیت معلم، پایگاه خبری رب قابل بازیابی ۱۵ فوریه ۲۰۲۰

Analysis of the Role and Place of Teachers' Internship Program in Upstream Documents of Farhangian University

Ali Sohbato¹

Abstract

The purpose of the present research was studying internship-related documents of Farhangian University. To achieve the mentioned purpose, critical analysis of some documents was conducted including "The Document for Fundamental Change in Education, Stature of Farhangian University, the Syllabus for Teacher Training, and the Approved Syllabi for Teachers' Internship in Farhangian University". The results indicated that in all of the mentioned documents, teachers' internship plays a pivotal role in the approved curriculum of the university. The need to pay special attention to teachers' internship and its significance in attaining professional and technical capabilities are among the most noteworthy points in all of the documents. The research results showed that in each of the upstream documents, each of the significant elements of internship is allotted with a specific role and function. In this internship program, the teacher mentor (the owner of practical expertise), the educational supervising professor (an expert in educational science), and the disciplinary supervising professor (in the concerned field of study of the interns) work collaboratively with each other to help and guide the teacher trainees in the area of internship. As a conclusion, it can be commented that "Internship" as a process of gaining the capabilities related to disciplinary educational training faces some serious challenges including: lack of strong belief in the role and position of this course in empowering and professionalization of teacher trainees as well as lacking a coherent and strong philosophical base. Therefore, it is expected of the university officials and those in charge of internship at Farhangian University, to pay double attention to the role of internship in line with the upstream documents, and following the predetermined purposes of the course, take the necessary measures based on the solutions suggested here.

Key words: Upstream documents, Farhangian University, Internsh

¹ - Assistant Professor of Farhangian University ,Zanjan, Iran(Corresponding Author)

